

Kompetences/lietpratības modeļi skolotāja izvēlei

Irēna Žogla

1. Vadošās vērtības pusaudžu fiziskā, emocionālā, intelektuālā un sociālā līdzsvara kompleksai pilnveidei:

- pusaudžu dažādības, patstāvības vajadzības respektēšana;
- sadarbošanās, mācīšanās kopā;
- mērķtiecīgs atbalsts pusaudžiem apzināt līdzsvara kompleksas attīstības individuālās vajadzības un izraudzīties personiski nozīmīgus tā pilnveidošanas veidus;
- skolotāja personiskā, profesionālā izaugsme pusaudžu fiziskā, emocionālā, intelektuālā, sociālā līdzsvara kompleksai pilnveidei .

Atbilstīgi prioritārajām vērtībām ir izstrādāts skolotāja kompetences/lietpratības modelis kompleksai palīdzībai pusaudžiem attīstīt līdzsvaru.

2. Kompetences/lietpratības modeļi

Kompetences modelis ir detalizēti aprakstīts tās saturs un struktūra kādai noteiktai darbības jomai, akcentējot darba izpildei būtiskas zināšanas, prasmi, attieksmi, ko nosaka darba specifika un izpildes kvalitātes sasniegšana.

Amata lietpratības modelis ir ideāls lietpratības apraksts, kas pēc būtības ir orientieris augstākās kvalitātes sasniegšanai un kas nepieciešams, lai darbinieks mērķtiecīgi tuvotos sekmīgai amata pienākumu veikšanai; tas ietver sevī gan ‘mīkstās’ (grūti mēramās darbinieka īpašības, attieksmi), gan ‘stingrās’ (salīdzinoši viegli uzskaitāmus darba sasniegumus) lietpratības sastāvdaļas. Modeļi var iekļaut amata aprakstā, tādejādi apvienojot lietpratības veidus vienā un atvieglojot pašvadības un administrēšanas procesu.

Katram lietpratības modelim ir pakārtotas skolotāja zināšanas darba pienākumu efektīvai veikšanai, prasme, īpašību kopums, attieksme, ko definē un apraksta sīkāk vismaz trim mērķiem:

- kompetences/lietpratības saturs kalpo skolotājam par orientieri savas personiskās kompetences/lietpratības pašvadītai attīstībai;
- kompetences/lietpratības satura detalizēts apraksts parāda lietpratības iekšējo struktūru/komponentu savstarpējās saites un kalpo tās pašnovērtēšanai un novērtēšanai, izveidojot datu uzkrāšanas tabulas;
- detalizēts kompetences/lietpratības saturs ir izmantojams amata aprakstam.

INOSOCTEREHI pētnieki ir izstrādājuši un piedāvā skolotājiem kompetences modeli pusaudžu līdzsvara pilnveidošanai (modelis sakārtots *kompetences struktūras tabulā* un ir izmantojams minētajiem mērķiem – visiem vai kādam atsevišķi atkarībā no konkrētas vajadzības).

Kompetences struktūra, amata apraksts, pašnovērtēšanas un novērtēšanas kritēriji, intervijas amata kandidātam ir cieši savstarpēji saistīti veidojumi

Ar kritēriju palīdzību var noteikt tās īpašības, ko mēs uzskatāmi varam aplūkot detalizētā kompetences modelī un ko nepieciešams izvērtēt attiecīgajai amata pozīcijai.

Izstrādātais modelis ir aplūkojams kā paraugs, to var modificēt atbilstīgi konkrētām pusaudžu, skolotāja, skolas un citu iesaistīto darbinieku vajadzībām un prioritātēm:

Pedagoģiskajam darbam nozīmīga lietpratība aptver vispārējo un transversālo lietpratību vienotībā:

- lingvistiski komunikatīvo,
- organizatorisko un vadības,
- pētniecisko,
- sadarbības un kooperācijas.

Lingvistiski komunikatīvās lietpratības definīcija: Lingvistisko zināšanu, prasmes un iemaņu kopums, kas nepieciešams valodas veiksmīgai izmantošanai saziņā atbilstoši konkrētai saziņas situācijai. Plašas valodnieciskās zināšanas, konkrētas valodas leksikas un gramatikas sistēmas pārzināšana, izpratne par procesiem valodu attīstībā un valodas politikā un prasme valodas zināšanas izmantot praksē. (Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca (visc.gov.lv., 2007). Šis lietpratības veids ietver profesionālo leksiku, specifiskās terminoloģijas zināšanas un izmantošanu darba un citā komunikācijas vidē. Profesionālās leksikas lietojums demonstrē skolotāja vispārīgo pedagoģisko kompetenci, zināšanas un prasmi savā priekšmetā.

Vadības un organizatorisko- procesu aktivitātes lietpratība nodrošina un atspoguļo profesionāli pedagoģiskās kompetences rezultivitāti un izpausmi praktiskajā darbībā. Vadības lietpratību mēdz dalīt divās apakškategorijās: Es-vadības un Mēs -vadības lietpratībā. Es-vadības lietpratība parāda spēju un prasmi organizēt savu profesionālo darbu, izmantojot efektīvus paņēmienus un metodes, lai darbu paveiktu ātri, radoši, laikā, kvalitatīvi, plānveidā; savukārt Mēs -vadības lietpratība parāda, kā skolotājs spēj vadīt, rosināt, veicināt skolēnu darbību, uzturēt un atbalstīt viņu iniciatīvu, palīdzēt, bet nedarīt viņu vietā.

Procesu aktivitātes, vadības, organizatoriskā lietpratība ietver sevī: intelektuālo, emocionālo un fizisko enerģiju, gatavību izaicinājumam, gatavību uzņemt risku, mobilitāti, fleksibilitāti, prasmi vadīt resursus (ārējos, iekšējos), iniciatīvu u.c., kas veicina profesionālās lietpratības realizēšanu un pilnveidošanu.

Pētnieciski profesionālā lietpratība raksturo skolotāja faktisko darba pieredzi, darba laikā iegūto prasmi reflektēt, pašnovērtēt un novērtēt skolēnu darbu – akadēmiski profesionālās zināšanas (izglītība, kursi, semināri, svešvalodas, datorprasmes u.c.), prasmi tās izmantot praksē vienmēr jaunā situācijā; pētīt savu un skolēnu darbu jaunu zināšanu ieguvei un pedagoģiskā procesa pilnveidošanai, nepārtraukti mācīties savā darba vietā kopā ar kolēģiem. Profesionāli pētnieciskā lietpratība parāda skolotāja attieksmi pret darbu, spēju pilnveidoties un vēlmi apgūt jauno.

Sadarbības lietpratība precīzi raksturo skolotāja spēju darboties kopā skolas un ārpusskolas sociālajā vidē. Tā ir spēja izprast skolēnu un kolēģu vēlmes un perspektīvas, dibināt kontaktus pedagoģiskā darba efektivitātei, kā arī spēja saglabāt partnerattiecības, sistemātiski uzturot un izmantojot atgriezenisko saikni. Sociālā kompetence ietver skolotāja prasmi risināt konfliktus vai arī izvairīties no tiem, uzturēt sadarbību efektīvam darbam un skolēna attīstībai labvēlīgas attiecības.

Jebkuram skolotāja lietpratības veidam ir nozīmīgas personiskās īpašības kā satura komponents un kā nosacījums tās attīstībai. Personiskās īpašības mēdz arī apvienot kā atsevišķu lietpratības veidu - **personības lietpratību**; tā visbiežāk saistās ar raksturu, pārdzīvojumiem, pasaules uztveri, temperamentu, individuālā izziņas procesa īpatnībām, identitāti u.c. Lietpratība ietver sevī arī skolotāja īpašības, kuras efektīvi palīdz veidot iekļaujošu pedagoģisko procesu - lojalitāte, tolerance, atbildība par savu rīcību, spēja uzticēties un būt uzticamam, aškritika, spēja patstāvīgi pieņemt lēmumus un deleģēt atbildību

Piezīme: VPP INOSOCTEREHI pētnieku izstrādātā kompetences/lietpratības struktūra pusaudžu kompleksai līdzsvara pilnveidošanai aptver visus šeit minētos modeļus.